

mellé áll a vitában, mondván: az európai (elsősorban angol) indológus hagyomány rátelepedett a hinduizmus vizsgálatára és így hamis terminusok sorát honosította meg a vallással kapcsolatban. Maguk a krisnások az indológia eredményeire úgy tekintenek, mint „áramvonalas” érvert népszerűsítik, mely szerint a vallástörténet nagy része a gyarmatosítók által és szájíze szerint született.

Akárhogy is, jelen sorok írója a következő, kompromisszumos, hangsúlyozottan leíró definíciót ajánlja az MKTHK jellemzésére: *Az - ősi (több száz/ezzer éves) hagyományra épülő, hazánkban NRM-ként jelen levő vallási mozgalom.*

B/Melléklet – Az elővizsgálat

1. Módszer

1.1. Résztevők

Vizsgálatomban összesen 31 személy, 17 nő (55%) és 14 férfi (45%) vett részt. Átlagos életkoruk 36,3 év volt ($SD=11,13$, $min=23$, $max=66$) és három különböző közösségből (Budapest, Debrecen, Krisna-völgy) kerültek ki. Mind MKTHK hívek voltak.

1.2. Eljárás

A tesztek felvételének engedélyezéséhez először egyeztettem az MKTHK által erre kijelölt személyekkel, eléjük tártam kutatásom célját és hipotéziseimet. A tesztek felvételét papír-ceruza formátumban végeztem, minden tesztfelvétel előtt ismertettem az illetővel a kérdőív jellegét és felhívtam figyelmét a kitöltés önkéntességére, továbbá felajánlottam, hogy visszajelzek a kutatás adott állásáról. Ügyelve arra, hogy a kitöltés sorrendje ne befolyásolja az eredményeket, variáltam azt. A kitöltés sorrendje így vagy: Krisna Big Five, kvalitatív kérdés, kérdőív, saját Big Five vagy saját Big Five, kérdőív, Krisna Big Five és kvalitatív kérdés volt. Azért tartottam fontosnak, hogy a kvalitatív kérdés közvetlenül a Krisna személyiségkérdőív után jöjjön, hiszen annak kitöltése során a Krisnakép aktivizálódik, így könnyebbé téve az előhívást.

A személyiségkérdőíveket saját magáról 31 személy, Krisnáról 28 személy töltötte ki. A Krisnakép esetén három személy tagadta meg a részvételt, ezek közül kettő indoka a kérdés komplexitása és hozzá mérten az idő rövide, egyénél a blaszfémia gyanúja volt. Az adatfelvétel minden esetben 30-40 percet vett igénybe, amit a kitöltők többsége sokallt (ha szigorú napirendjükre gondolunk, ezen nincs mit csodálkoznunk). A statisztikai elemzéseket az SPSS 16-os verziójával végeztem. A BFQ 55-ös tételét („*Nem érdekelnek a túlságosan komoly TV műsorok.*”) többen kihagyták, és jelezték, hogy egyáltalán nem néznek televíziót. Minden ilyen esetben automatikusan 5-ös pontszámot adtam az értékelőknek, lévén ez a „Nytottság a kultúrára” alskála iteme, így önmagában az a tény, hogy valaki nem tájékozódik televízióból elegendő indoknak tűnt az illetén értékeléshez.

1.3. Mérőeszközök

1.3.1. Big Five

A Big Five mérésére a Caprara-féle Big Five Questionnaire-t (BFQ) használtam. A BFQ mellett szól magyarországi validálása (Rózsa, Kő és Oláh, 2006), melynek köszönhetően az egyik legmegbízhatóbb Big Five kérdőívnek számít Magyarországon. A BFQ az alábbi öt faktorból áll: Energia, Barátságosság, Lelkiismeretesség, Ézelmi stabilitás, Nyitottság, emellett egy Hazugság-skálával is operál. Minden faktor két alskálára bomlik, melyek egyenként 12-12 tételt (6 normál, 6 fordított) tartalmaznak (a Hazugság-skála 12 tételből áll). Lévén az Energia faktornak és Hazugság-skálának más elnevezése, extro-introverzió faktor ill. szociális

kíváncsiság skála is elterjedt a szakirodalomban, ezért az alábbiakban mindkét elnevezést paralel fogom használni.

A faktorok magyarországi alkalmazhatóságára térve, (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) míg az első négy (Energia, Barátságosság, Lelkiismeretesség, Érzelmi stabilitás) megtalálható, addig a Nyitottság faktor replikabilitása kérdéses. A Nyitottság faktor problematikája összhangban áll munkájával, melyben ötödik faktor gyanánt az „Integritás” vagy „Megbízhatóságot” ajánlják a Nyitottság helyett. A magyar validálás készítői (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) is hosszasan időznek a replikabilitás aggályosságán és annak az Energia faktorról mutatott komoly kapcsoltságát elsősorban a normák eltéréséből eredeztetik, így nem a Big Five kritikájának, sokkal inkább kulturális sajátyságnak véltve a jelenséget. Jelen tanulmány szempontjából ennek relevanciáját a Nyitottság faktorról való kényes bánásmód jelenti.

1.3.2. Életesemények

Az életesemények egy része a magánéleti sikerességre vonatkozott (családi állapot, gyermekszám), más része a vallással kapcsolatos tevékenységekre (az életkor, amikor csatlakozott, a tagság időintervalluma, a vallási közösségbe való családi involváltság, esetleges térítő tevékenység). A vizsgálni kívánt életeseményeket demográfiai kérdőívvel mértem (lásd: Melléklet C).

1.3.3. Szociális háttér

A szociális háttér mérésére az alanyok iskolai végzettségét, az egy háztartásban élők számát, az egy főre jutó havi jövedelmet és az illető foglalkozását kérdeztem meg. A vizsgálni kívánt szociális háttér demográfiai kérdőívvel mértem (lásd: Melléklet C).

1.3.4. A Krisnakép kvalitatív megközelítése

Az istenkép kvalitatív megközelítésénél Gibson (2008) nyomán arra törekedtem, hogy az illető istenképe (mit érez) aktiválódjon az istenfogalommal (mit gondol) szemben. Így a „Kérem, röviden írja le, milyen ember lenne Krisna, ha ma élne!” felszólítással aktualizálni és humanizálni szerettem volna Krisna karakterét, így könnyebbé téve az istenkép kibontakoztatását.

2. Eredmények

2.1. Leíró elemzések

Az adatfeldolgozás során nyilvánvalóvá vált három változó, az egy háztartásban élők számának, a háztartásban egy főre jutó havi jövedelemnek és a foglalkozás típusának a kényszerű kizárása. Ennek hátterében a szerzetesi közösségben élő kitöltők nagy száma állt. Lévének nem rendelkeznek stabil jövedelemmel, ugyanakkor 6-8 emberrel is megosztottnak egy háztartáson, nem bírnak jól definiálható polgári foglalkozással, ezért az adatok a továbbiakban értelmezhe-

retlenné váltak volna. Hasonlóan kénytelen voltam eltekinteni a kvalitatív rész beemelésétől az elemzésbe, mert az alacsony válaszadási ráta (64%, $n=18$) ill. a teológiai problémák ezt lehetetlenné tették.

A válaszadók nagy része egyedülálló (41,9%, $n=13$) vagy nő/férjezett (35,5%, $n=11$) volt, négyen (12,9%) elváltak, ketten (6,5%) számoltak be élettársi kapcsolatról, egy kitöltő pedig nem adta meg adatait. A kitöltő személyek közül csupán hatnak volt gyermeke (19,4%). Az iskolai végzettség tekintetében a legtöbben középfokú végzettséggel rendelkeztek (45,2%, $n=14$), ezután leggyakrabban a felsőfokú (főiskola: 19,4%, $n=6$; egyetem: 19,4%, $n=6$), szakmai (12,9%, $n=4$) és végül a nyolc általános (3,2%, $n=1$) következett.

A legtöbb megkérdezett (60%, $n=18$) „veterán” tagnak számított és már több, mint öt éve megtért, mindenki más (40%, $n=12$) több mint egy, de kevesebb mint öt éve tartozott a közösséghez, egy válaszadó üresen hagyta a rubrikát. A kitöltők átlagosan 27,4 éves korukban csatlakoztak a közösséghez ($SD=10,7$; $min=15$; $max=60$). A vizsgálatban résztvevők mintegy kétharmadának (67,7%, $n=21$) nincs krisnás családtagja, de 38,7%-uk ($n=12$) térített már meg személyt a közösség számára.

2.2. Big Five és személyiség

2.2.1. A BFQ átlagok összehasonlítása

A BFQ átlagok összevetése (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) alapján elmondható, hogy a nyitottság kivételével (mely negatív irányban esik egy szóráson kívülre) az összes többi érték egy szóráson belül mozog, a szociális kíváncsiság, érzelmi stabilitás és barátságosság pozitív, míg a lelkiismeretesség és energia negatív irányban. (lásd: A.táblázat és A.grafikon). A szignifikancia ellenőrzésére lefuttatott egymintás t-próba alapján mind az öt faktor mentén szignifikáns eltérés mutatkozott (lásd: B.táblázat).

2.2.2. Életesemények hatása

A független mintás t-próba során szignifikáns különbségekre bukkantam a térítő tevékenység, a gyermekvállalás ill. a nemi különbségek terén. A térítő tevékenység és érzelmi stabilitás között szignifikáns ($t(29)=-2,289$, $p=0,03$) pozitív összefüggésre leltem. A gyermekkel nem rendelkező hívek szignifikánsan ($t(29)=2,87$, $p=0,008$) különböztek a gyermekkel rendelkezőktől az energia skálán: azok, akiknek nem volt gyermekük, magasabb értéket értek el, tehát extrovertáltabbak voltak. A nyitottság tekintetében is szignifikáns ($t(29)=3,032$, $p=0,005$) különbség mutatkozott a két csoport között: azok, akiknek nem volt gyermekük, átlagosan magasabb értéket értek el, tehát nyitottabbnak bizonyultak.

Az elemzés során komoly nemi különbségekre bukkantam. A férfiak szignifikánsan stabilabbnak mutatkoztak érzelmileg ($t(29)=-2,128$, $p=0,017$), míg a nők szignifikánsan extrovertabbnak. (lásd: C. táblázat)

A kitöltő személy családi involváltsága (volt-e olyan családtagja, aki hasonlóan gyakorolta a vallást) nem mutatott szignifikáns különbséget. A kitöltés módja (előbb Krisnaként vagy saját magaként tölti-e ki) hasonlóan hatástalannak bizonyult.

A különböző változók (családi állapot, életkor, tagság időtartama és a csatlakozási életkor) mentén egyszempontos ANOVA analízist végeztem. A családi állapot vizsgálata során $p=0,034$: az elváltak a legintrovertáltabbak, míg az egyedülállók ill. élettársi kapcsolatban élők a legextrovertáltabbak (a két csoport közötti különbség szignifikáns az utóelemzések alapján, $p=0,021$). Továbbá tendenciaszerű összefüggésre bukkantam a családi állapot és barátságosság között ($F(3,26)=2,381$, $p=0,093$). Az elváltak és egyedülállók érték el a legmagasabb Tendenciaszerű összefüggésre ($F(18,11)=2,154$, $p=0,098$) bukkantam az életkor és szociális kíváncsiság (hazugság-skála) között. Lévén, a leíró adatok alapján az összefüggés nem volt világos, ezért a vizsgálódás további szempontjainak felvétele előtt grafikusán ábrázoltam az összefüggést. (lásd: B.grafikon) A tagság időtartama és a csatlakozási életkor kapcsán nem bukkantam összefüggésre

2.3. Big Five és Krisnakép

2.3.1. Szociális háttér hatása

Egyszempontos ANOVA analízist végeztem a Krisnakép és iskolai végzettség kapcsolatára. Tendenciaszerű összefüggésre ($F(3,24)=2,403$ $p=0,092$) bukkantam a Krisnakép energia faktora és iskolai végzettség között: az egyetemisták és érettségizettek eszerint magasabb, míg szakvizsgások és főiskolások alacsonyabb szintet értek el, bár az utóelemzés nem mutatott ki szignifikáns különbséget az egyes csoportok között.

2.3.2. Életesemények hatása

Az egyszempontos ANOVA-k során szignifikáns összefüggésekre bukkantam a csatlakozási életkor tekintetében. A csatlakozási életkor és a Krisnakép személyiségvonásai között két esetben, az érzelmi stabilitás és nyitottság esetén szignifikáns ($F(15,12)=3,603$, $p=0,015$ ill. $F(15,12)=3,934$ $p=0,011$) és a barátságosság tekintetében egy esetben tendenciaszerű összefüggésre ($F(15,12)=2,121$, $p=0,098$) leltem. Miután a csatlakozási életkor mintázata is erősen szórt, ezért mindhárom esetben a grafikus ábrázolás mellett döntöttem, remélve, hogy megkönnyíti a későbbiekben az összefüggés jobb megvilágítását, esetleg ötletet ad a további vizsgálódáshoz (C-E.grafikon). Sem a csatlakozás ideje, sem az aktuális életkor, sem a családi állapot és Krisnakép között nem mutatkozott szignifikáns összefüggés.

A független mintás t-próbák egy sor együttjárásra mutattak rá: összefüggésre leltem a térítés, a hívő családtag, a gyermekáldás és nemi különbségek terén. Azon hívek, akik folytattak már térítő tevékenységet, mind az energia, mind a lelkiismeretesség tekintetében tendenciaszinten (előbbi: $t(26)=1,88$, $p=0,071$, utóbbi: $t(26)=1,83$, $p=0,079$) alacsonyabb pontszámot értek el